

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Andrea Žulj

**Povezanost romantičnih odnosa i prilagodbe u adolescenciji i ranoj
odrasloj dobi**

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Daniela Šincek

Sumentor: dr. sc. Ana Babić Čikeš

Osijek, 2014.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Razvoj romantičnih odnosa	3
2.1. Teorije razvoja romantičnih odnosa	4
2.1.1 Teorija privrženosti	4
2.1.2 Sullivanova teorija bihevioralnih sustava.....	6
2.1.3 Simbolički interakcionizam	7
3. Spolna aktivnost u adolescenciji	7
4. Odrednice kvalitete romantičnih odnosa	8
4.1. Odnosi s vršnjacima	9
4.2. Osjetljivost na odbacivanje	9
5. Povezanost romantičnih odnosa u adolescenciji i ranoj odrasloj dobi	11
6. Romantični odnosi i prilagodba u adolescenciji i odrasloj dobi	12
6.1. Psihosocijalna prilagodba	12
6.2. Depresija i romantični odnosi.....	13
6.3. Nasilje u romantičnim odnosima i povezanost s antisocijalnim ponašanjem .	15
6.4. Homoseksualna spolna orijentacija i prilagodba	17
7. Zaključak	18
Literatura	19

SAŽETAK

Romantični su odnosi novi za adolescente, a istraživanja ukazuju na to kako oni imaju središnju ulogu u adolescentskim životima te utječu na mnoge aspekte adolescentskog razvoja (Furman, 2002; Furman i Collins, 2007). Kroz interakciju s romantičnim partnerom razvija se identitet pojedinca, „emocionalna autonomija“ ili nezavisnost, transformiraju obiteljski odnosi, a utječu i na razvoj seksualnosti, školski uspjeh i planiranje karijere (Furman, 2002). Sam izazov uspostavljanja i održavanja romantičnih veza pomaže adolescentima u razvoju važnih vještina na koje će se oslanjati tijekom života poput sposobnosti regulacije intenzivnih emocija, razvoja interpersonalnih vještina te intimnosti (Scanlan, Bailey i Parker, 2012).

Romantični odnosi u razdoblju adolescencije posebno su izazovni zbog njihovog neiskustva te još uvijek nedovoljno razvijene sposobnosti zauzimanja tuđe perspektive (Johnson, Blum i Giedd, 2009). Zbog toga su podložniji rizicima poput uključivanja u impulzivna seksualna ponašanja, a česte su i maloljetničke trudnoće zbog nemogućnosti razmišljanja o posljedicama svojih akcija. Rani romantični odnosi vežu se i uz antisocijalna ponašanja, posebno u slučajevima kada i partner pokazuje isto ponašanje te je također povećan rizik od razvijanja depresije (Rhule-Louie i McMahon, 2007). Svi navedeni negativni ishodi ne moraju se pojaviti ukoliko romantični odnosi nisu razvijeni prerano jer oni u srednjoj ili kasnoj adolescenciji mogu djelovati blagotvorno i promicati empatiju, osjetljivost i razvoj identiteta (Berk, 2008). S obzirom na to da obrasci koji se javljaju u adolescentskim romantičnim odnosima nastavljaju djelovati i u ranoj odrasloj dobi (Raley, Crissey i Muller, 2007), adolescencija bi bila pravo vrijeme za ciljne intervencije promicanja zdravih vještina u odnosima za one pojedince koji su rizični za razvoj problematičnih romantičnih odnosa.

KLJUČNE RIJEČI

Romantični odnosi, adolescencija, rana odrasla dob, problemi prilagodbe

1. Uvod

Dugo su godina istraživanja odnosa među vršnjacima bila usmjerena isključivo na platonske odnose. Prilično je malo toga znano o romantičnim odnosima ili iskustvima prije 18. godine. Upravo u tome i jest najveća ironija s obzirom na to da ti odnosi imaju središnju ulogu u adolescentskim životima (Furman, 2002). Pokazalo se da više od polovice adolescenata u SAD-u izvještava da su u posljednjih 18 mjeseci bili u romantičnoj vezi, a srednjoškolci obično izvještavaju kako su interakcije s romantičnim partnerima učestalije od onih s roditeljima, rođacima ili prijateljima (Furman i Collins, 2007). Čak i kada nisu u interakciji s romantičnim partnerima, velik dio sati u tjednu provode upravo misleći na njih.

Romantična iskustva imaju središnju ulogu u razvoju identiteta (Furman, 2002), stjecanju nezavisnosti ili „emocionalne autonomije“ kroz transformaciju obiteljskih odnosa, razvoju bliskih odnosa s vršnjacima te razvoju seksualnog identiteta jer kroz romantične veze adolescenti također formiraju „romantični koncepto sebi“, tj. kako oni sebe vide u romantičnim vezama (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Romantični odnosi važni su i za razvoj velikog broja vještina na koje će se pojedinac oslanjati u odrasloj dobi (Larson, 1999; prema Scanlan, Bailey i Parker, 2012). S obzirom na to da često uključuju prilično intenzivne emocije, posebice kada je riječ o prekidima istih, služe kao pogodan teren za učenje kako takve emocije regulirati. Osim toga, u romantičnim odnosima ponekad dolazi i do razilaženja u mišljenjima partnera pa se kroz njihovo rješavanje savršavaju vještine komunikacije i interpersonalne vještine, posebno vještine pregovaranja u sukobima (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Dakle, unatoč širokom skepticizmu, takva iskustva povezana su s individualnom prilagodbom i mogu utjecati na prirodu budućih romantičnih odnosa (Furman i Collins, 2007).

S obzirom na to da se u posljednje vrijeme počelo pojavljivati sve više istraživanja na ovu temu (Braithwaite, Delevi i Fincham, 2010; Monahan, Dmitrieva i Cauffman, 2014; Rector, Johnson, Noyes i Martin, 2003), adekvatna definicija romantičnih odnosa bila je prijeko potrebna. Pod romantičnim odnosima obično se podrazumijeva uzajamno prihvaćena stalna dobrovoljna interakcija, a u usporedbi s odnosima s vršnjacima, romantični obično uključuju drugačiji intenzitet te su obilježeni izrazima ljubavi i trenutnim ili očekivanim seksualnim ponašanjima (Furman i Collins, 2007).

Romantični odnosi posebno su izazovni u razdoblju adolescencije jer su adolescenti, budući da je riječ o prvim romantičnim odnosima, opterećeni i dodatnim poteškoćama (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Na prvom mjestu svakako je njihovo neiskustvo. Oni zanjih mogu biti prilično stresni često rezultirati depresijom, bez obzira na to u kojoj dobi se dogode (Joyner i Udry, 2000). Adolescenti ne znaju što očekivati od romantičnih odnosa, ali i krivo interpretiraju „znakove upozorenja“ što ih može dovesti u opasnost (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Imanje romantičnog partnera zahtijeva i dodatno vrijeme za njega koje najčešće ide na uštrb vremena koji se uobičajeno provodilo s prijateljima i obitelji što često rezultira stresom i krivnjom adolescenta (Zimmer-Gembeck, 2002). Zbog njihovog stadija razvoja posebno su podložni razvoju negativnog pojma o sebi nakon negativnog iskustva ili prekida veze (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). U vrijeme formiranja identiteta pojmovi o sebi partnera u vezi često se preklapaju i kada veze završe, pojmovi o sebi im više nisu toliko jasni, osjećaju se izgubljeno, što također u većini situacija zna biti prilično stresno za adolescente (Slotter, Gardner i Finkel, 2010).

Adolescentska romantična iskustva mogu, bez sumnje, značajno varirati. Tako neki pojedinci mogu biti intenzivno uključeni u romantične odnose dok drugi mogu imati minimalna romantična iskustva. Kvaliteta i sadržaj romantičnih odnosa mogu također varirati. Zbog svega upravo navedenog proizlazi kako specifičan utjecaj romantičnih iskustava na psihosocijalnu prilagodbu ovisi o posebnim iskustvima koje je adolescent imao (Furman, 2002).

Prethodno nabrojane varijacije u romantičnim odnosima mogu se sumirati u nekoliko dimenzija. Prva od njih bila bi romantična uključenost koja bi se odnosila na elemente poput toga je li osoba u vezi, u kojoj dobi je počela s njima ili dužina veze. Druga dimenzija odnosila bi se na karakteristike partnera s kojima je osoba u vezi. Nadalje, važan je i sadržaj odnosa, tj. što dijada radi zajedno i kako provodi zajedničko vrijeme. Osim toga, i kvaliteta romantičnih odnosa jedan je od najspominjanijih elemenata u većem broju istraživanja, a obuhvaća stupanj podrške ili konflikta u vezi. Posljednja dimenzija bili bi kognitivni i emocionalni procesi povezani s odnosima poput reprezentacije sebe, partnera i romantičnog odnosa te emocije i raspoloženja izazvani romantičnim odnosima (Furman i Collins, 2007). Sve ove nabrojane dimenzije značajno utječu na velik broj domena u kojima pojedinac funkcionira.

U daljnjem tekstu više će se govoriti o tome kako svi ti aspekti utječu na razvoj pojedinca, ali i na koji način dovode do negativnih ishoda poput depresije, nasilja u vezama, rizičnih ponašanja i

maloljetničke trudnoće. Osobe homoseksualne spolne orijentacije susreću se s još većim brojem problema prilikom formiranja romantičnih odnosa od osoba heteroseksualne orijentacije i samim time češće podliježu brojnim negativnim ishodima (Vujeva i Furman, 2011). Bitno je posebno se osvrnuti na razdoblje adolescencije jer se pokazalo da se obrasci odnosa koji vrijede u ovome razdoblju nastavljaju i u ranoj odrasloj dobi (Raley, Crissey i Muller, 2007), što je također detaljnije objašnjeno u nastavku. Međutim, najprije treba objasniti na koji način se romantični odnosi razvijaju i mijenjaju s dobi, koja im je funkcija te na koji način raniji odnosi s roditeljima i vršnjacima utječu na njihovo formiranje.

2. Razvoj romantičnih odnosa

Romantični se odnosi značajno mijenjaju tijekom razvoja osobe, ali je svakako važno napomenuti kako ne postoji jedinstveni obrazac promjene (Furman, 2002). Obično se adolescenti razlikuju u tome kada se kod njih počinju javljati romantični interesi, kada počinju „hodati“ ili uspostavljati romantične veze. Ne samo da se razlikuje vrijeme, već i stupanj romantične uključenosti pa tako neki imaju relativno mali broj romantičnih iskustava dok drugi provode većinu vremena u romantičnim odnosima.

Unatoč navedenim varijacijama, adolescentska romantična iskustva obično slijede uobičajeni razvojni tok. Tako Dunphy (1963; prema Furman i Collins, 2007) navodi pet stadija razvoja. U prvome stadiju predadolescenti i adolescenti formiraju klike koje sačinjava od 4 do 6 istospolnih prijatelja, a u drugome stadiju muške i ženske klike obično stupaju u međusobnu interakciju. U trećem stadiju pojavljuju se klike u kojima se nalaze pripadnici oba spola gdje najčešće pojedinci višeg statusa iz prethodnih klika počinju „hodati“. U četvrtom su stadiju klike miješanog spola u potpunosti razvijene, a „hodanje“ se širi i na ostale pripadnike klika, ne samo na one višeg statusa. U posljednjem, petom stadiju takve se klike obično počinju raspadati kako se stvara sve više romantičnih parova. U prilog ovoj teoriji idu i nalazi (Connolly, Furman i Konarski, 2000; prema Furman i Collins, 2007) koji upućuju da se broj bliskih prijatelja suprotnog spola može predvidjeti na temelju široke mreže prijatelja suprotnog spola što je u konačnici dobar prediktor uspostavljanja romantičnih odnosa.

Sličan slijed, samo sastavljen od tri stadija, predložili su Connolly, Craig, Goldberg i Pepler (2004; prema Furman i Collins, 2007). Oni ističu kako se adolescenti najprije uključuju u aktivnosti koje pružaju osjećaj pripadanja i koje se odvijaju u grupnom kontekstu poput odlaska na plesove i partije. Nakon toga počinju odlaziti na spojeve s drugima kao dio grupe, a u konačnici dolazi do formiranja dijadnih romantičnih odnosa.

Osim promjena u tome koliko su pojedinci uključeni u romantične odnose, odnosno koliko je u pojedinom razvojnom razdoblju romantični odnos važan, a koje su prethodno navedene, promjene se događaju i u sadržaju i kvaliteti romantičnih odnosa, kao i percipirane koristi koje osoba iz takvih veza dobiva. U srednjoj adolescenciji obično se kao prednost imanja dečka ili djevojke spominje imanje društva, dok se tek u kasnoj adolescenciji naglašava mogućnost imanja posebne veze, pa čak i mogućnost trajnog partnera (Furman i Collins, 2007). Isto tako, privrženost, briga i intimnost postaju izraženije tek u kasnoj adolescenciji ili ranoj odrasloj dobi. S dobi dolazi i do porasta u percipiranoj podršci i bliskosti među romantičnim partnerima. Podrška partnera nije primarna funkcija u vezama u ranoj adolescenciji, već je bitno samo imanje veze, posebno u slučajevima kada je partner popularan među vršnjacima (Furman, 2002). S dobi partner sve više postaje izvor pozitivnih emocija kako se i vrijeme koje se provodi s njim povećava. S dobi i razvojem mijenja se i osjećaj ljubavi. Kako adolescenti stare, tako i izvještavaju da su se prvi put zaljubili u nešto kasnijoj dobi, što upućuje na to da se njihova definicija ljubavi s vremenom promijenila (Furman i Collins, 2007).

2.1. Teorije razvoja romantičnih odnosa

2.1.1. Teorija privrženosti

Ova teorija naglašava jaku emocionalnu vezu između roditelja i potomaka. Konstrukt privrženosti u dojenačkoj dobi u odnosu dojenčeta i njegovatelja odnosi se na posebnu vrstu privrženosti koja pruža dojenčetu osjećaj sigurnosti od opasnih vanjskih uvjeta te uključuje i emocionalnu regulaciju. Prema Ainsworthu (1989; prema Furman i Collins, 2007), odnos koji je dojenče uspostavilo s osobom prema kojoj se razvija privrženost, odnosno prema roditelju, služi kao prototip privrženosti u kasnijim godinama i to i u odnosima s osobama koji su izvan biološke obitelji. Prema ovoj teoriji ističu se četiri kriterija koja odvajaju privržene veze od ostalih bliskih veza: traženje blizine, traženje

sigurnog utočišta (okretanje drugoj osobi kada se suoče s percipiranom prijetnjom), sigurna baza (slobodna istraživanja u prisutnosti druge osobe) i tjeskoba kod nedobrovoljne separacije.

Istraživači koji se zalažu za ovu teoriju ističu kako predane romantične veze obično zadovoljavaju ova četiri kriterija. Naime, očekuje se da romantični partner bude primarna figura privrženosti za većinu odraslih osoba i prijelaz s roditeljske na partnersku figuru privrženosti događa se obično u razdoblju od rane adolescencije do odrasle dobi (Scanlan, Bailey i Parker, 2012). Obično se ne očekuje da romantični partneri postanu primarna figura privrženosti sve do kasne adolescencije ili odrasle dobi jer ovaj prijelaz u objektu privrženosti zahtijeva kognitivnu i emocionalnu zrelost koja je rijetko postignuta prije toga razdoblja. Zapravo, većina adolescentskih romantičnih veza najčešće ne ispunjava sve navedene kriterije privrženih veza. Hazan i Zeifman (1994; prema Furman i Collins, 2007) predlažu kako se privrženost prenosi postupno s roditelja na bliske prijatelje, a potom na romantične partnere. Točnije, najprije se javlja komponenta traženja blizine kod bliskih prijatelja, nakon toga ponašanje traženja sigurnog utočišta i u konačnici se javlja protest kod separacije i gledanje na one pojedince s kojima su ostvarili blisku vezu kao na sigurnu bazu koja omogućuje slobodno istraživanje.

Međutim, romantična privrženost u odrasloj dobi obično se razlikuje od one u dojenaštvu po tome što je sada recipročna gdje oba partnera jedno u drugome vide figuru privrženosti, a uključuje i seksualno ponašanje. Prema tome su Shaver i Hazan (1988; prema Furman i Collins, 2007) istaknuli kako romantična ljubav uključuje integraciju privrženosti, pokazivanja brige i nježnosti te seksualni/reproduktivni sustav.

Ključna je hipoteza teorije privrženosti da povijest osjetljivih, odgovarajućih interakcija i jakih emocionalnih veza s roditeljima olakšava prilagodbu tijekom prijelaza iz adolescencije, pretvaranjem postojećih veza s roditeljima u one koje su prikladne godinama pojedinca (Allen i Land, 1999; prema Furman i Collins, 2007). Prema toj teoriji postoje i dva objašnjenja načina na koji rane veze s roditeljima mogu utjecati na kasnije romantične odnose. Prvi ističe da interakcija između djeteta i osobe koja se brine o njemu stvara unutarnje radne modele koji formiraju očekivanja i ponašanja u kasnijim vezama, uključujući i odabir partnera koji je kongruentan njihovim roditeljima. Drugo objašnjenje ističe kako odnosi s roditeljima u razdoblju prije adolescencije izlažu pojedinca komponentama poput empatije, uzajamnosti i samopouzdanja, koji

oblikuju interakcije u kasnijim vezama. Dakle, oni obrasci koji se nauče u odnosima s roditeljima prenose se u kasnije romantične odnose (Furman, 2002).

2.1.2. Sullivanova teorija bihevioralnih sustava

Sullivan (1953; prema Furman i Collins, 2007) predlaže postojanje pet temeljnih potreba koje pojedinac unosi u interpersonalne odnose kako bi povećao vjerojatnost javljanja pozitivnih emocija, a smanjio negativnih. To su nježnost, društvenost, prihvaćanje, intimnost i seksualnost. Svaka od ovih potreba povezana je s nekom vrstom odnosa koji obično ispunjava ovu potrebu. Potreba za nježnošću javlja se u dojenaštvu i ostvaruje se kroz odnose s roditeljima. U djetinjstvu se pojavljuje potreba za druženjem koja se najprije odvija s odraslima, a potom i vršnjacima tijekom školskog razdoblja. Kako se djeca sve više druže s vršnjacima, tako se javlja i potreba za prihvaćanjem. U predadolescenciji nastaje potreba za intimnom razmjenom koja se najprije odvija kroz istospolna bliska prijateljstva koja služe kao temelj za kasnije, više seksualne intimne odnose s romantičnim partnerima. Sullivan također ističe da se kroz prijateljstva u predadolescenciji i adolescenciji ispunjava psihološka potreba nadilaženja usamljenosti. Nadilaženje usamljenosti kroz bliska prijateljstva s istospolnim vršnjacima razvija kapacitet za postizanje intimnosti. S početkom puberteta, tj. u adolescenciji javlja se potreba za seksualnošću gdje adolescenti postaju zainteresiraniji postići intimnost s romantičnim partnerom što je slično intimnosti koja se ostvarivala kroz bliska prijateljstva, a predana romantična veza postiže se tek u kasnoj adolescenciji. Međutim, ono što je bitno napomenuti je to da stvaranjem novih potreba ne dolazi do nestajanja prethodnih, već do njihovog udruživanja, ovisno o kojoj razvojnoj fazi je trenutno riječ.

Prema Sullivanovoj teoriji nastala je i teorija Furmana i Wehnera (1994; prema Furman, 2002) koja predlaže da romantični partneri služe kao središnja figura važna za funkcioniranje četiri bihevioralna sustava: pripadanje, seksualni/reproduktivni bihevioralni sustav, privrženost i briga. Na samome početku veze, središnji su sustavi ispunjavanje potrebe za pripadanjem i seksualni bihevioralni sustav, ali s vremenom privrženost i briga također postaju istaknuti dijelovi veze. Kada se aktivira pojedini bihevioralni sustav, adolescenti najčešće reagiraju prema obrascima koji su stvoreni u interakciji s roditeljima i prijateljima. Međutim, romantični se odnosi razlikuju od odnosa s

roditeljima i prijateljima pa na samu prirodu odnosa utječu adolescentova prijašnja i sadašnja iskustva, kao i partnerova iskustva.

2.1.3. Simbolički interakcionizam

Za razliku od prethodnih teorija koje naglašavaju utjecaj odnosa s roditeljima i prijateljima na sadašnji romantični odnos, simbolički interakcionisti naglašavaju da značenje romantičnih iskustava proizlazi iz komunikacije i interakcije unutar romantičnih odnosa. Dakle, koliko će romantični odnosi utjecati na život pojedinca ovisio njegovim trenutnim iskustvima u romantičnim odnosima prije nego o iskustvima u odnosima s vršnjacima i roditeljima jer su romantični odnosi relativno privatni, drugačiji od odnosa kakve imaju s roditeljima i prijateljima i ne postoji unaprijed scenarij kako bi se oni trebali odvijati (Furman i Collins, 2007).

3. Spolna aktivnost u adolescenciji

S dolaskom puberteta dolazi do porasta u spolnom nagonu zbog hormonalnih promjena, posebice proizvodnje androgena kod mladih oba spola. Mladi također postaju zabrinuti i kako se nositi sa seksualnošću jer dolazi do brojnih promjena u kognitivnim kapacitetima, uključujući sposobnost zauzimanja perspektive, razmišljanje o sebi i posljedicama svojih akcija (Johnson, Blum i Giedd, 2009). Zbog ove nesigurnosti oko toga koje bi ponašanje bilo najprikladnije, često se oslanjaju na socijalni kontekst, odnosno informacije koje dobivaju iz raznih izvora. Međutim, upravo tu i nastaje problem jer informacije koje primaju često su kontradiktorne. S jedne strane roditelji naglašavaju kako je seks u ranoj dobi i izvan braka loš i malo se o njemu govori držeći ga na neki način tabu temom, a s druge strane, većina televizijskih emisija i časopisa prikazuje seksualne sadržaje, a spolne partnere kao one koji su vođeni strašću i s malo osjećaja uzajamne povezanosti. U rijetkim se situacijama prikazuju koraci kako izbjeći trudnoću ili spolno prenosive bolesti (Berk, 2008). U usporedbi s prethodnim generacijama, stavovi društva vezani uz predbračni seks postaju sve liberalniji te se sve više vjeruje kako je u redu imati spolni odnos prije braka ako je dvoje ljudi emocionalno vezano. Međutim, ono što posebno zabrinjava je to da porastom spolnih odnosa prije braka postoji veća vjerojatnost spolno prenosivih bolesti ukoliko se kontraceptivna sredstva ne koriste. Istraživanja su pokazala da je čak 30% adolescenata u dobi od 15 i 16 godina imalo

seksualne odnose, a da je za djevojke od 14 godina koje su imale seksualne odnose manja vjerojatnost uzimanja kontraceptivnih sredstava prvi prvom spolnom odnosu te im treba dulji vremenski period kako bi počele koristiti kontracepciju (Finer i Philbin, 2013). Razlog takvih ponašanja je što je kod adolescenata sposobnost zauzimanja tuđe perspektive još uvijek u razvoju te su zabrinuti za tuđa mišljenja o sebi, odnosno što će drugi misliti ako ne stupe u spolne odnose. Zbog raznih socijalnih pritisaka često previđaju posljedice upuštanja u rizična ponašanja, što u velikom dijelu slučajeva rezultira neželjenim trudnoćama (Berk, 2008). Pokazalo se kako dob stupanja u prve spolne odnose uvelike utječe na daljnji razvoj pojedinca. Istraživanje Rectora, Johnsona, Noyes i Martin (2003) pokazuje kako djevojke imaju veći broj partnera tijekom života što je manja dob u kojoj su prvi put stupile u spolne odnose. Tako djevojke koje su dobrovoljno stupile u spolne odnose u dobi od 13 ili 14 godina, u prosjeku imaju 13 seksualnih partnera tijekom života, za razliku od djevojkina koje su prve spolne odnose imale u 20-im godinama i koje u prosjeku imaju 2,7 seksualnih partnera tijekom života. Razlika nije samo u broju partnera, već i u tome da djevojke koje ranije stupe u spolne odnose četiri puta brže mijenjaju partnere tijekom jednogodišnjeg razdoblja. Važno je napomenuti kako naposljetku rana dob stupanja u spolne odnose i veći broj seksualnih partnera tijekom života rezultiraju brojnim negativnim ishodima poput već spomenutih spolno prenosivih bolesti, povećana je vjerojatnost samohranog roditeljstva, smanjena je stabilnost veza i braka, povećana vjerojatnost javljanja depresivnih simptoma te smanjeno ukupno zadovoljstvo životom (Rector, Johnson, Noyes i Martin, 2003). Ovi nalazi ukazuju na to kolika je važnost pružanja valjanih informacija adolescentima koji još uvijek idealiziraju romantične odnose po uzoru na slike koje primaju iz časopisa i romana, ne razmišljajući o posljedicama.

4. Odrednice kvalitete romantičnih odnosa

U vrijeme formiranja romantičnih odnosa, oba partnera u odnos neizbježno unose i svoja prošla iskustva. U prvih nekoliko godina života djeteta najveći utjecaj na njega imaju roditelji. Oni su ti koji usađuju vrijednosti te nude prikaz toga kako se socijalna interakcija odvija. Tijekom odrastanja sve je veći utjecaj vršnjaka, dok paralelno tome roditeljski utjecaj slabi (Furman, 2002). Varijacijama u kvaliteti romantičnih odnosa, prvenstveno stupnju privrženosti, velikim dijelom pridonosi upravo to što se pojedinci razlikuju u tome kakvom utjecaju su prethodno bili izloženi.

4.1. Odnosi s vršnjacima

Uloga prijateljstava u razvoju romantičnih odnosa pokazala se iznimno važnom, ali i višeznačnom. Prijateljstva i romantični odnosi dijele zajedničke korijene budući da je riječ o dobrovoljnim odnosima (Furman i Collins, 2007), te su oba odnosa egalitarna, karakterizirana osjećajem pripadanja (Furman, 2002). Odnosi s prijateljima tako mogu služiti kao prototip interakcija kompatibilnih interakcijama u romantičnim odnosima, ali i kao primjeren teren za doživljavanje i učenje upravljanja emocijama u kontekstu dobrovoljnih bliskih odnosa (Connolly i sur., 2004; prema Furman i Collins, 2007). Prijatelji također služe kao model i izvor socijalne podrške u iniciranju i održavanju romantičnih odnosa, ali i podrške u trenucima poteškoća u istima (Connolly i Goldberg, 1999; prema Furman i Collins, 2007). Na taj način oni potencijalno pridonose varijacijama u kvaliteti kasnijih romantičnih odnosa.

Kognitivna reprezentacija, percipirane kvalitete i obrasci interakcija u prijateljstvima povezani su s odgovarajućim karakteristikama romantičnih odnosa. Tako Furman i Wehner (1994; prema Furman, 2002) predlažu da odnosi s prijateljima utječu na to kakva će očekivanja u vezi romantičnih odnosa razviti pojedinac s obzirom na to da je, kako je već prije rečeno, u oba slučaja riječ o egalitarnim odnosima karakteriziranih osjećajem pripadanja te da su takvi odnosi bolji prediktor romantičnih odnosa od ranih odnosa s roditeljima. U prilog tome koliko su prijateljstva važna ide i činjenica da oni adolescenti za koje je pokazano da se sviđaju većem broju vršnjaka, tj. oni koji su popularniji, „hodaju“ znatno češće (Furman i Collins, 2007).

4.2. Osjetljivost na odbacivanje

Kao što je već rečeno, adolescencija je razdoblje kada romantični odnosi uglavnom počinju pa bi u ovom razdoblju mogli na vidjelo izaći nasljeđeni obrasci interakcije iz obiteljskih odnosa i odnosa s vršnjacima. Iako se ti obrasci pojavljuju u ovome razdoblju, i dalje nisu toliko ukorijenjeni kao u odrasloj dobi (Furman i Collins, 2007) te je adolescencija pravo vrijeme za ciljane intervencije koje su razvijene za promicanje zdravih vještina u odnosima za one pojedince koji su rizični za razvoj problematičnih romantičnih odnosa.

Po uzoru na klasične interpersonalne teorije, stvorene su teorije koje naglašavaju kako je glavni način na koji prošli odnosi utječu na adolescentske romantične odnose kroz formiranje očekivanja. Pojedincima je stvoren osjećaj da interakcija u romantičnim odnosima mora biti istovjetna onima iz prijašnjih odnosa (Downey i Feldman, 1996; prema Furman, Bradford i Feiring, 1999). Adolescent koji je razvio defenzivna (anksiozna ili ljuta) očekivanja o odbacivanju kao rezultat doživljavanja odbacivanja roditelja ili vršnjaka, bit će osjetljiviji na odbacivanje od strane romantičnog partnera, a ta osjetljivost na odbacivanje gleda se kao kognitivno-afektivni sustav procesiranja. Dakle, taj sustav procesiranja ima izvor u prethodnim doživljajima odbacivanja i aktivira se u socijalnim situacijama u kojima je odbacivanje moguće, utječući na tijek interakcije na način da se potvrđuju i održavaju očekivanja o odbacivanju.

Pitanje koje se nameće je na koji način adolescenti osjetljivi na odbacivanje pristupaju zadatku formiranja i održavanja romantičnih odnosa. Kako bi se zaštitili od odbacivanja koje se očekuje i koje izaziva strah, pojedinci izbjegavaju ili ograničavaju uključenost ili ulaganje u romantične odnose (Furman, Bradford i Feiring, 1999). Međutim, ova strategija dovodi do gubitka prilika za stvaranje osjećaja prihvaćenosti koji nedostaje u životu adolescenata. Također gube i priliku razvijanja i usavršavanja važnih vještina u odnosima poput onih vezanih uz intimnost, dijeljenje i autonomiju. S druge strane, adolescent može ući u vezu s očekivanjem i nadom kako će mu nova veza pružiti osjećaj prihvaćenosti koji je nedostajao u prethodnoj. Međutim, defenzivna očekivanja odbacivanja učinit će adolescenta preosjetljivim i preopreznim na znakove odbacivanja, poput toga da je partner u nekom trenutku nepažljiv ili previše prijateljski orijentiran prema potencijalnom suparniku. Kada su detektirani takvi minimalni ili dvosmisleni znakovi odbacivanja, adolescent će percipirati namjerno odbacivanje te se i osjećati odbačenim. Takva percepcija izaziva intenzivne afektivne i bihevioralne reakcije, uključujući hostilnost, povlačenje ili neprikladne načine pridobivanja prihvaćanja. Takvi načini reakcije najčešće potkopavaju vezu i dovode do ispunjavanja prvotnih očekivanja odbacivanja (Furman, Bradford i Feiring, 1999). Smatra se kako su svi, više-manje, podložni ovakvim očekivanjima, ali se na osjetljivost na odbacivanje gleda kao na kontinuum te su oni pojedinci koje se nalaze na krajevima tog kontinuuma posebno podložni negativnim emocijama i destruktivnom utjecaju romantičnih odnosa.

5. Povezanost romantičnih odnosa u adolescenciji i ranoj odrasloj dobi

Kao što je već ranije napomenuto, velik dio istraživača koji su se bavili romantičnim odnosima naglašavao je važnost odnosa koji je osoba imala s roditeljima i vršnjacima kao preteču kvalitete romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi. S druge strane, manji dio istraživanja proučavao je koliki utjecaj iskustva u romantičnim odnosima, ili ono što se u tome razdoblju često naziva „hodanje“, imaju na kvalitetu romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi. Istraživanja koja su se i usmjerila na proučavanje ove povezanosti najčešće su se oslanjala na retrospekciju i samoizvještaje (Furman i Collins, 2007). Upravo iz tog razloga nam longitudinalni nacrti predstavljaju bogat izvor informacija. U jednom takvom istraživanju (Madsen i Collins, 2011) proučavana je povezanost između adolescentskih romantičnih iskustava u „hodanju“ (uključenost u odnose i njihova kvaliteta kod adolescenata u dobi 15-17,5 godina) i kvalitete romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi (20-21 godina). Čak i kada su kontrolirana rana iskustva u odnosima s roditeljima i vršnjacima, iskustva u adolescentskom „hodanju“ i dalje značajno predviđaju kvalitetu romantičnih odnosa u ranoj odrasloj dobi. Adolescenti koji su „hodali“ s manje partnera u srednjoj adolescenciji i koji su u toj dobi imali kvalitetnije veze, u ranoj odrasloj dobi imali su romantične odnose karakterizirane znatno kvalitetnijim interakcijama s romantičnim partnerom poput toga da pregovaranje tijekom konflikta vodi obostranom zadovoljstvu te da partneri učinkovito i pravodobno pokazuju brigu. Adolescenti koji su „hodali“ s više partnera u srednjoj adolescenciji pokazivali su znatno više negativnih emocija u interakciji s romantičnim partnerima u ranoj odrasloj dobi. Međutim, autori ističu i kako oni adolescenti koji imaju prilično malo iskustva u „hodanju“ ili ga uopće nemaju, imaju i manje prilika za uvježbavanje vještina poput uspostavljanja ravnoteže između intimnosti i autonomije koje čine osnovu kvalitetnog romantičnog odnosa u ranoj odrasloj dobi. Iz svega navedenog proizlazi kako je za promicanje kvalitete romantičnih odnosa u odrasloj dobi poželjan određeni, umjereni broj partnera u razdoblju adolescencije.

Svakako ne treba smetnuti s uma ni to da velik broj ljudi stupa u brak u ranoj odrasloj dobi, odnosno tijekom 20-ih godina. Tijekom proteklih 15 godina, tipično vrijeme stupanja u prvi brak pomaklo se za nekoliko godina i to je trend koji je započeo još 1950-ih. Primjerice, 1990. je prosječna dob stupanja u brak iznosila 26.1 godinu za muškarce te 23.9 za žene, dok je 2003. vidljiv zamjetljiv pomak na 27.1 za muškarce te 25.3 za žene (Raley, Crissey i Muller, 2007). Uz ovaj pomak, iskustva u ranoj odrasloj dobi također su postala raznolikija. Tako neki pojedinci stupaju u brak

rano, dok drugi kohabitiraju ili ostaju sami. Ono što je zainteresiralo istraživače bilo je može li se na temelju romantičnih odnosa u kasnoj adolescenciji predvidjeti obrazac odnosa u ranoj odrasloj dobi. Pronađen je kontinuitet između adolescentskih iskustava u romantičnim odnosima te istih iskustava u ranoj odrasloj dobi za oba spola. Točnije, za one pojedince koji su bili uključeni u romantične odnose na kraju srednje škole postojala je veća vjerojatnost braka ili kohabitacije u ranoj odrasloj dobi, dok je uključenost u neromantične seksualne odnose pozitivno povezana s kohabitacijom, ali ne i brakom (Raley, Crissey i Muller, 2007). Na temelju toga se može zaključiti kako su preteče obrazaca odnosa u odrasloj dobi vidljivi još u adolescenciji.

6. Romantični odnosi i prilagodba u adolescenciji i odrasloj dobi

Kao što je već napomenuto, uloga romantičnih odnosa u životu pojedinca je velika. Brojni su faktori koji utječu na to na koji način će se romantični odnosi odraziti na prilagodbu pojedinca. S jedne strane riječ je o karakteristikama same osobe poput toga je li uobičajeno sklonija depresivnom raspoloženju što u konačnici utječe na način interakcije u vezi (Vujeva i Furman, 2011), dok s druge strane ne treba zanemariti ni utjecaj partnerovih karakteristika poput, primjerice, toga pokazuje li sklonost antisocijalnom ponašanju (Rhule-Louie i McMahan, 2007). Unatoč ovim faktorima koji narušavaju vezu i dovode do negativnih ishoda, brojne su i prednosti romantičnih odnosa koje rezultiraju boljom prilagodbom pojedinca.

6.1. Psihosocijalna prilagodba

Iako se na prvi pogled čini iznimno važnim, mali broj istraživanja bavio se time kako su osobne karakteristike pojedinca povezane s njihovim romantičnim iskustvima. Tema koja je bila istraživana odnosila se na povezanost psihosocijalne prilagodbe i romantičnih iskustava. Pokazalo se da je socijalna kompetencija povezana s „hodaњem“ i romantičnim iskustvima, dok su, s druge strane, i zloupotreba droge i alkohola, loš školski uspjeh, lošije emocionalno zdravlje i lošija radna kompetencija također povezani s romantičnim iskustvima, posebno u ranoj adolescenciji (Furman i Collins, 2007). Pokazalo se da su „hodaњe“ i romantična iskustva u kasnom djetinjstvu i ranoj adolescenciji prediktivni za buduća problematična ponašanja i loš školski uspjeh te također za depresiju kod onih pojedinaca koji imaju okupirani stil privrženosti (Davila, Steinberg, Kachadourian, Cobb i Fincham, 2004; prema Furman i Collins, 2007). Međutim, ne znači da sama

uključenost u romantične odnose istodobno sa sobom nosi i probleme prilagodbe već je važno vrijeme stupanja u romantične odnose i stupanj uključenosti. Dakle, imanje romantičnog partnera u ranoj dobi ili velikog broja partnera povezano je s problemima prilagodbe (Furman, 2002). S druge strane, ako „hodanje“ ne započne prerano, može djelovati blagotvorno i promicati empatiju, osjetljivost i razvoj identiteta (Berk, 2008). U tome razdoblju dijelovi mozga zaduženi za kontrolu impulsa i planiranje su već djelomično razvijeni (Johnson, Blum i Giedd, 2009) te je omogućeno da kroz interakciju i komunikaciju s partnerom bolje razumiju i spoznaju sebe.

6.2. Depresija i romantični odnosi

Kao što je prethodno rečeno, romantični odnosi mogu rezultirati cijelim nizom problema prilagodbe. Ono što se u razdoblju adolescencije često može uočiti su depresivni simptomi, posebice kod djevojaka i to nakon prekida romantičnih odnosa (Joyner i Udry, 2000). Takvi simptomi ne bi se trebali zanemarivati jer se pokazalo da vode lošijoj kvaliteti kasnijih odnosa (Vujeva i Furman, 2011). Posljedice adolescentske depresije su dalekosežne i uključuju štetne utjecaje na interpersonalno funkcioniranje u odnosima i s obitelji i s vršnjacima i to kako kratkotrajno, tako i dugoročno. I transverzalna i longitudinalna istraživanja pronašla su povezanost depresije i kvalitete romantičnih odnosa, uključujući i količinu konflikata te kvalitetu rješavanja problema (Davila, Karney, Hall i Bradbury, 2003; prema Vujeva i Furman, 2011).

Stres i teškoće u socijalnom funkcioniranju smatraju se glavnim domenama koje su oštećene kod pojedinaca s depresijom i vide se i kao prethodnici i kao posljedice depresivnih simptoma kod adolescenata (Allen i sur., 2006; prema Vujeva i Furman, 2011). Depresivni adolescenti izvještavaju o manje zadovoljavajućim vezama u kojima se osjećaju manje kompetentnima, nesigurnijima, ali i osjećaju kako imaju manje podrške nego njihovi nedeprativni vršnjaci (Asarnow, Carlson i Guthrie, 1987; prema Vujeva i Furman, 2011). Također izvještavaju o više konflikata i negativnih interakcija s vršnjacima i obitelji, a kada se susretnu s konfliktima, reagiraju na njih manje aktivno, odnosno manje ih konstruktivno rješavaju te pokazuju veću vjerojatnost neprikladnih emocija tijekom stresnih interakcija s vršnjacima. Nadalje, odbacivanje i konflikti s vršnjacima i obitelji povezani su s razvojem depresije u adolescenciji. Točnije, više razine odbacivanja od strane istospolnih vršnjaka i problematični odnosi s roditeljima povezani su s većim izgledima razvoja depresivnih raspoloženja

u ranoj adolescenciji, te je obiteljsko okruženje koje je ispunjeno konfliktima povezano s višim razinama depresivnih simptoma u adolescenciji godinu dana kasnije (Sheeber, Hops, Alpert, Davis i Andrews, 1997).

Malo je literature koja se bavi povezanošću kvalitete romantičnih veza i depresije u razdoblju adolescencije, a postojeća se literatura uglavnom usmjerila na povezanost depresije sa stupnjem romantične uključenosti, poput toga je li pojedinac u nekoj romantičnoj vezi te učestalosti „hodanja“. Ono na što brojna istraživanja ukazuju je da je veća uključenost u romantičnim odnosima povezana s višim razinama depresije u adolescenciji, odnosno što je pojedinac imao više romantičnih odnosa, tj. veći broj partnera, bila je viša i razina depresije (Vujeva i Furman, 2011). Kao objašnjenje načina na koji su depresivni simptomi povezani s kvalitetom romantičnih veza u ovom razvojnem periodu predloženo je da je viša razina depresivnih simptoma izravno povezana s povećanom razinom negativnih interakcija i višim razinama agresije u vezi, kao i nižim razinama romantične kompetencije (Steinberg i Davila, 2008; prema Vujeva i Furman, 2011). Pretpostavka je bila da depresivni pojedinci dovode do takvih interakcija, ali i da one dovode do produbljivanja depresivnih simptoma, tj. da je riječ o kružnome procesu (Vujeva i Furman, 2011).

Iako, kao što je već spomenuto, postoji malo literature koja govori o povezanosti kvalitete romantičnih veza u adolescenciji i depresije, značajan dio literature potvrđuje ovu povezanost u ranoj odrasloj dobi. Ono na što sugeriraju nalazi vezani uz ovo razvojno razdoblje je taj da su depresija i depresivni simptomi povezani s većim brojem negativnih verbalnih i neverbalnih interakcija te manje adaptivnih ponašanja tijekom rasprave u pokušaju rješavanja problema (Vujeva i Furman, 2011). U konačnici to rezultira manjim zadovoljstvom u vezama, osjećajem manje podrške, manjeg osjećaja sigurnosti, ali i višim razinama prekida u romantičnim vezama u odrasloj dobi.

Najveći broj mehanizama koji objašnjavaju povezanost depresivnih simptoma i romantičnih odnosa naglašava ili razinu uključenosti u romantične odnose ili kvalitetu romantičnih odnosa kao uzrok depresije. Predložene teorije uključuju mogućnost da izazovna priroda romantičnih odnosa povećava rizik za depresiju ili da vrijeme provedeno u romantičnim odnosima udaljava od razvoja važnih područja funkcioniranja, rezultirajući povećanim rizikom za depresiju (Joyner i Udry, 2000). Iako je manje češće spominjano od ostalih, postoje objašnjenja koja upućuju na to da depresija isto tako utječe na kasnija romantična iskustva. Primjerice, depresivni adolescenti imaju veću

vjerojatnost uključivanja u romantične veze (Davila i sur., 2009; prema Vujeva i Furman, 2011). Kroz njih vide način dobivanja utjehe, ali zbog svoje neuključenosti u iste te stvaranja stresnih uvjeta koji vode do odnosa niske kvalitete, često te partnere i udalje od sebe. Depresija bi, kao što je spomenuto, mogla ometati normalnu putanju razvoja vještina u romantičnim odnosima te na taj način smanjivati sposobnost adolescenta da bude uspješan u, kako trenutnim, tako i budućim odnosima.

S obzirom na prethodno rečeno da depresivni pojedinci imaju veći broj romantičnih partnera, ono što se nameće kao pitanje je kakav utjecaj na dobrobit pojedinca ima uključenost u predane romantične odnose. Ovim se pitanjem bavio manji broj istraživanja unatoč tome što se često konstatira kako osobe u braku doživljavaju veću dobrobit od samaca ili rastavljenih osoba. Istraživanje Braithwaita, Delevi i Finchama (2010) testiralo je hipotezu da, analogno osobama u braku, sveučilišni studenti koji su u predanim romantičnim odnosima doživljavaju veću dobrobit od studenata koji nisu u vezama. U istraživanju je dobiveno da studenti koji su u vezama doživljavaju manje mentalnih problema i imaju manju vjerojatnost pretilosti, odnosno prekomjerne tjelesne težine. U fizičkim zdravstvenim problemima nije pronađena značajna razlika između onih pojedinaca koji su bili u vezi i onih koji nisu bili. Takvi nalazi nametnuli su pitanje na koji način romantični odnosi mogu uistinu imati utjecaj na mentalno zdravlje osoba. Istraživanje sugerira da predani romantični odnosi velikim dijelom smanjuju problematične ishode kroz redukciju spolnih partnera što u konačnici rezultira manje rizičnim ponašanjima i problematičnim ishodima, kao i manjom vjerojatnosti javljanja depresije.

6.3. Nasilje u romantičnim odnosima i povezanost s antisocijalnim ponašanjem

Glavna je funkcija romantičnih veza učiniti da se ljudi osjećaju prihvaćenima i voljenima te na taj način promicati dobrobit. Ipak, mnoge veze ne ispunjavaju ovu funkciju. Odrasli koji imaju probleme u vezama najčešći su kandidati za traženje terapije, ljudi u braku ispunjenom konfliktima često su depresivni, a nasilje u vezama vodeći je uzrok ozljeda i adolescentkinja i odraslih žena (Furman, Bradford i Feiring, 1999).

Istraživanja koja proučavaju uzroke problematičnih intimnih veza usmjeravaju se na parove u braku. Jasno je kako se destruktivni obrazac interakcije koji potkopava brakove isto tako tako može pronaći

i u romantičnim odnosima odraslih koji nisu u braku, ali i u adolescentskim romantičnim odnosima. Pokazalo se da manja nasilja u romantičnim odnosima prethode većim nasiljima u čak 25-50% slučajeva (Gayford, 1975; prema Furman, Bradford i Feiring, 1999), a razina nasilja u vezama adolescenata i odraslih osoba slična je onoj pronađenoj u bračnim odnosima. Razina nasilja u vezama srednjoškolaca kreće se od 14% do zabrinjavajućih 43% (Furman i Collins, 2007).

Brojna su istraživanja pronašla visoku razinu sličnosti među romantičnim partnerima vezano uz antisocijalna ponašanja i zlouporabu droga. Prema teoriji samoselekcije (Rhule-Louie i McMahan, 2007), pojedinci odabiru okolinu i partnere s kojima su kompatibilni i koji podržavaju njihovo ponašanje. Birajući kompatibilnu okolinu i veze, problemi ponašanja pojedinca mogu biti pojačani i na taj način i održani.

Uključenost u romantične veze i antisocijalna ponašanja koja iskazuje partner mogu imati recipročan efekt na problematična ponašanja. Uključivanje u antisocijalna ponašanja i zlouporabu droge u kasnoj adolescenciji može voditi do pronalaženja partnera koji je također sličnog ponašanja te takav odnos u konačnici čini pojedinca rizičnijim za nastavljanje uključivanja u problematična ponašanja ili uključivanja u nova (Rhule-Louie i McMahan, 2007).

Istraživanje Monahan, Dmitriev i Cauffman (2014) potvrdilo je ovo prethodno konstatirano, da su karakteristike romantičnog partnera, poput toga pokazuje li on antisocijalno ponašanje i pruža li antisocijalni utjecaj, povezani s antisocijalnim ponašanjem partnera. S porastom dobi muškarca, oni postaju otporniji na karakteristike partnerice. S druge strane, žene s porastom dobi postaju osjetljivije i podložnije utjecaju partnerovih karakteristika vezanih uz antisocijalno ponašanje, posebno kada su u pitanju veze koje traju relativno kratak vremenski period. Žene u kraćim romantičnim vezama s partnerima koji pokazuju antisocijalno ponašanje ili štetni antisocijalni utjecaj su pod povećanim rizikom da i same iskažu neku vrstu antisocijalnog ponašanja. Razlog tome mogao bi biti taj što su žene obično više orijentirane na odnose od muškaraca te im je važno postizanje dugoročne veze. Ukoliko nekoliko puta uzastopno iza sebe imaju neuspjele kratkoročne veze, svakom sljedećom utjecaj partnera je sve jači jer se žele na neki način uskladiti s njim.

S druge strane, veze mogu imati i pozitivnu funkciju. Značajan dio literature sugerira da romantični odnosi, posebno oni visoko kvalitetni, mogu imati pozitivnu ulogu pružajući pojedincima potporu koja im olakšava odupiranje problematičnim ponašanjima (Rhule-Louie i McMahan, 2007).

6.4. Homoseksualna spolna orijentacija i prilagodba

Razvojni pravac romantičnih iskustava za homoseksualne muškarce i ženete biseksualne mlade osobe manje je ucrtan, ali je svakako drugačiji nego za ostale adolescente. Većina njih ima istospolna seksualna iskustva, ali samo nekolicina ih ima istospolna romantična iskustva zbog ograničenih mogućnosti, ali i socijalnog neodobravanja takvih veza od strane obitelji i heteroseksualnih vršnjaka (Furman, 2002). Tako čak 93% muškaraca izvještava o seksualnoj aktivnosti s osobama istog spola u razdoblju adolescencije, dok taj broj kod žena iznosi 85% (Furman i Collins, 2007). I ovdje postoje značajne varijacije gdje muški spol obično izvještava da su u adolescenciji prije bili seksualno nego emocionalno privučeni drugim muškarcima, dok je ženski spol obično podijeljen oko toga jesu li prije bili privučeni emocionalno ili seksualno drugoj ženi (Furman i Collins, 2007).

Često se događa da mladi manjinske spolne orijentacije „hodaju“ s osobama suprotnog spola kako bi maskirali svoju spolnu orijentaciju ili kako bi im takva iskustva pomogla u razjašnjavanju njihove spolne orijentacije. Tako je između 40% i 60% gay muškaraca te između 45% i 80% lezbijki uključeno u romantičnu vezu (Furman, 2002). Njihova prva iskustva „hodanja“ s osobama istog spola najčešće su kratkoga vijeka i uključuju malo emocionalnog posvećivanja zbog već spomenutog odbijanja od strane vršnjaka te straha od zlostavljanja (Berk, 2008). Problem je i u pronalasku istospolnog partnera jer mnogi homoseksualni vršnjaci još nisu obznanili svoju orijentaciju pa se njihovi prvi kontakti s mladima manjinske spolne orijentacije odvijaju u grupama za podršku gdje se podržavaju „hodanja“ s osobama istog spola. Kao prosjek godina u kojima se javljaju „ozbiljne“ istospolne veze obično se navodi 18 (Furman i Collins, 2007). Zbog svih navedenih problema, mladima homoseksualne spolne orijentacije adolescencija predstavlja znatno stresnije razdoblje. Pronađeno je i kako osobe s manjinskom spolnom orijentacijom, za razliku od mladih heteroseksualne orijentacije, pokazuju znatno više depresivnih simptoma (Vujeva i Furman, 2011).

7. Zaključak

Romantični odnosi česta su tema razgovora, snažan izvor preokupacije, ali i izvor snažnih emocija u razdoblju adolescencije.

U posljednjem desetljeću uočljiv je veliki napredak u istraživanjima adolescentskih veza i iskustava, no i dalje ostaju pitanja koja još nisu sasvim razjašnjena. Neke od tema kojimabi se u budućim istraživanjima trebalo baviti bile bi, primjerice, uloga osobina partnera u razvoju adolescenta, sličnosti i razlike između romantičnih odnosa i drugih odnosa, te uloga konteksta u formiranju romantičnih odnosa. Pod ovim posljednjim bila bi obuhvaćena istraživanja u različitim kulturama jer je poznato kako neke kulture potiču rano uključivanje u romantične odnose, dok ih druge gotovo zabranjuju birajući mlađim članovima društva životne partnere. Sve to bi se, dakako, moglo odraziti na razvoj adolescenta pa je od iznimne važnosti razmotriti i ovo pitanje. Nadalje, relativno malo je znano o tome koliki utjecaj na romantične odnose ima to dolazi li pojedinac iz ruralne ili urbane sredine te religijske vrijednosti kojih se pojedina obitelj pridržava.

Često roditelje adolescenata muči pitanje trebaju li podržavati ili zabranjivati svojoj djeci uključivanje u romantične odnose. Potrebno je istaknuti kako romantični odnosi ne mogu biti generalizirani kao ili dobri ili loši za razvoj adolescenta. Često je riječ o koegzistenciji i prednosti i nedostataka uključenosti u romantične odnose. Tako kroz njih mogu steći autonomiju odnosno nezavisnost, povećati osjećaj vlastite vrijednosti, ali se i zaštititi od razvijanja osjećaja socijalne anksioznosti. S druge strane, negativni ishodi mogu uključivati zlouporabu droga, akademske probleme, stres i uključivanje u delikventna ponašanja (posebno se odnosi na rana seksualna iskustva, seksualne zdravstvene rizike i neplanirane trudnoće, rizik doživljavanja nasilja partnera i povećanu podložnost depresivnim simptomima, posebno kod djevojaka nakon prekida). Budući da su roditelji u tom razdoblju prilično zbunjeni i ne znaju kako pravilno postupiti, dobar korak bio bi organiziranje savjetovanja roditelja. Ono što se kroz takva savjetovanja treba osvijestiti je da unatoč tome što romantični odnosi u adolescenciji sa sobom nose neke navedene probleme, obeshrabrivanje uključivanja u iste također nije poželjno jer adolescenti time gube priliku za razvoj brojnih vještina koje su od izuzetne važnosti za cijeli životni vijek. Kroz cijelo to razdoblje adolescentima je nužno pravilno usmjeravanje i pružanje valjanih informacija kako ih njihova idealizirana stvarnost ne bi odvela na krivi put.

Literatura

- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Braithwaite, S.R., Delevi, R. i Fincham, F.D. (2010). Romantic Relationships and the Physical and Mental Health of College Students. *Personal Relationships*, 1-12.
- Finer, L.B i Philbin, J.M. (2013). Sexual Initiation, Contraceptive Use, and Pregnancy Among Young Adolescents. *Pediatrics*, 131 (5), 886-891.
- Furman, W. i Collins, W.A. (2007). Adolescent Romantic Relationships and Experiences. U K. H. Rubin, W. Bukowski, & B. Laursen (Ur.). *Peer interactions, relationships, and groups*. New York: Guilford Press.
- Furman, W. (2002). The Emerging Field of Adolescent Romantic Relationships. *Blackwell Publishing Inc*, 11 (5), 177-180.
- Furman, W., Bradford, B. i Feiring, C. (1999). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson, S.B., Blum, R.W. i Giedd, J.N. (2009). Adolescent Maturity and the Brain: The Promise and Pitfalls of Neuroscience Research in Adolescent Health Policy. *J Adolesc Health*, 45 (3), 216-221.
- Joyner, K. i Udry, J.R. (2000). You Don't Bring Me Anything but Down: Adolescent Romance and Depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 41(4), 369- 391.
- Madsen, S.D. i Collins, W.A. (2011). The Salience of Adolescent Romantic Experiences for Romantic Relationship Qualities in Young Adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, 1-13.
- Monahan, K.C., Dmitrieva, J. i Cauffman, E. (2014). Bad Romance: Sex Differences in the Longitudinal Association Between Romantic Relationships and Deviant Behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 24 (1), 12-26.
- Raley, R.K., Crissey, S. i Muller, C. (2007). Of Sex and Romance: Late Adolescent Relationships and Young Adult Union Formation. *Journal of Marriage & Family*, 69, 1210-1226.
- Rector, R.E., Johnson, K.A., Noyes, L.R. i Martin, S. (2003). The harmful effects of early sexual activity and multiple sexual partners among women: A book of charts. *The Heritage Foundation*, 1-25.
- Rhule-Louie, D.M i McMahon, R.J. (2007). Problem Behavior and Romantic Relationships: Assortative Mating, Behavior Contagion and Desistance. *Clinical Child and Family*

Psychology Review, 10(1), 53-101.

Scanlan, F., Bailey, A. i Parker, A. (2012). Adolescent Romantic Relationships – Why are they important? And should they be encouraged or avoided?. *National Youth Mental Health Foundation*, 1-3.

Sheeber, L.B., Hops, H., Alpert, A., Davis, B. i Andrews, J. (1997). Family Support and Conflict: Prospective Relations to Adolescent Depression. *J Abnorm Child Psychol*, 25 (4), 333-344.

Slotter, E.B., Gardner, W.L. i Finkel, E.J. (2010). Who am I without you? The influence of romantic breakup on the self-concept. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 36 (2), 147-160.

Vujeva, H.M. i Furman, W. (2011). Depressive Symptoms and Romantic Relationship Qualities from Adolescence Through Emerging Adulthood: A longitudinal Examination of Influences. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(1), 123- 135.

Zimmer-Gembeck, M.J. (2002). The Development of Romantic Relationships and Adaptations in the System of Peer Relationships. *J Adolesc Health*, 31, 216-225.